

“A hagyományos kultúra és a folklór megőrzésére tett 1989-es Javaslat globális értékelése: Helyi megerősítés és nemzetközi együttműködés” című konferencia alkalmából – amely a Smithsonian Institute-ban került megrendezésre 1999. június 27–30 között, Washingtonban az Amerikai Egyesült Államok fővárosában – az alábbi cselekvési terv született:

1. *Számításba kell vennünk* annak a négy éve folyó értékelési munkának az eredményeit, ami egyrészt “A Hagyományos Kultúra és a Folklór Megőrzésére tett 1989-es Javaslat”, másrészt a nyolc regionális és szub-regionális szeminárium (Közép- és Kelet-Európa országainak 1995. június, Straznice, Cseh Köztársaság; Latin Amerika és Karib Szigetek 1997. szeptember, Mexikó város, Mexikó; Ázsia országainak 1998. február-március, Tokyo, Japán; Nyugat-Európa országainak 1998. szeptember, Joensuu, Finnország; Közép-Ázsia és Kaukázus 1998. október, Tashkent, Üzbegisztán; az afrikai régióknak 1999. január, Accra, Ghana; a Csendes óceán országainak 1999. február, Noumea, Új Kaledónia; az arab államoknak 1999. május, Bejrut, Libanon) javaslatainak megvalósulását vizsgálta.
2. *Tudatosítanunk kell*, hogy a “folklór” szót általánosan nem tekinthetjük megfelelőnek, de fel kell hívni a figyelmet annak a definíciónak a fontosságára, amit “A Hagyományos Kultúra és a Folklór Megőrzésére tett 1989-es Javaslat” tartalmaz. Ugyanakkor javasoljuk, hogy készüljön tanulmány egy megfelelőbb terminológia ki-

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

alakítása érdekében. Addig is a használjuk a “folklór” szót, csakúgy, mint a “szóbeli hagyomány/örökség (*heritage*), “hagyományos/tradicionális tudás és kézművesség”, “szellemi örökség”, “a tudás, a létezés és a tevékenységek különböző formái” kifejezéseket amiket egyenértékűnek tekintünk a fent említett 1989-es Javaslásban szereplő “hagyományos kultúra és folklór” definíciójában megfogalmazottakkal.

3. *Tisztában kell lennünk* azzal, hogy sok közösségben képtelenség elválasztani egymástól a tárgyi, a szellemi és a természeti örökséget
4. *Figyelembe kell vennünk*, hogy a hagyományos kultúra és folklór elsősorban közösségi tevékenységekben gyökerezik, amik kifejezik, megerősítik és tükrözik a közösség egésze által elfogadott értékeket, hiedelmeket, gondolatokat és gyakorlatot.
5. *Hangsúlyoznunk kell*, hogy a tudás, a létezés és a tevékenységek szintjén a kultúrák sokfélesége által megtestesített különbözőség elengedhetetlenül fontos részét alkotja a kulturális örökségnek és ugyanilyen fontos a jövőbeli békés egymás mellett éléshez.
6. *Hangsúlyoznunk kell* a hagyományos kultúra és folklór sajátos természetét és fontosságát és mint ilyen, az emberiség örökségének integráns része.
7. *Fel kell hívni a figyelmet* a hagyományos kultúra és folklór spirituális, szociális, gazdasági, kulturális, ökológiai és politikai fontosságára, a népek történelmében betöltött szerepére és a mai társadalomban elfoglalt helyére.

8. *El kell ismernünk*, hogy a hagyományos kultúra és folklór hathatós eszköz lehet arra, hogy különböző népeket vagy társadalmi csoportokat összehozzunk és lehetővé tegyük, hogy kulturális identitásukat úgy fejezhessék ki, hogy közben megértenek és tiszteletben tartanak más kultúrákat.
9. *Hangsúlyoznunk kell* annak a szükségességét, hogy minden országban felismerjék, hogy milyen fontos szerepe van a hagyományos kultúrának és a folklórnak, továbbá figyelmeztetni a különböző eredetű veszélyekre azokat, akik gyakorolják.
10. *Mindent meg kell tennünk* annak érdekében, hogy a közösségek jóléte és az általuk gyakorolt hagyományok a nemzeti és nemzetközi kultúrpolitika középpontjába kerüljön és ne legyenek fenyegetve olyan tényezők által, mint háborúk, kényszer költözés, elvakult ideológiák és filozófiák, környezeti pusztulás, társadalmi-gazdasági marginalizálódás és a globális, elüzletiesedett kultúra.
11. *Figyelembe kell vennünk*, hogy a hagyományos kultúra és a folklór állandó mozgásban van és a közösségi lét megújuló történéseivel együtt változik.
12. *Észre kell vennünk*, hogy a hagyományos kultúra és a folklór gyakorlóit be kell vonni a döntéshozatalba hiszen mesterségbeli tudásuk és tapasztalataik elengedhetetlenül fontosak lehetnek a helyi, a nemzeti és a nemzetközi politikában, ha az egészségről, a környezetről, az oktatásról, a fiatalokról van szó, vagy ha konfliktusokat kell feloldani, etnikai csoportok békés egymás mellett élését, a fenntartható emberi fejlődést és a polgári részvételt kell biztosítani

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

a sovinizmus és az intolerancia elleni harcban.

13. *Meg kell szüntetni* a tradicionális csoportok kizárását a hagyományos kultúra és a folklór megőrzését érintő döntések meghozatalából.
14. *El kell ismernünk*, hogy az állam kulturális közösségekből áll és ezeknek a közösségeknek a folklórja és hiedelmei gyakran túllépnek az államhatárokon és a közösség tagjai egyszerre több közösséghez is tartozhatnak.
15. *Észre kell vennünk*, hogy a kultúrák egymásra hatása hibrid kultúrákat hoz létre, amik tükrözik a kultúrák közötti átadás-átvételt.
16. *Észre kell vennünk*, hogy a hagyományos kultúra és a folklór megőrzése és a kulturális önrendelkezés joga a helyi közösségekben összhangban kell hogy álljon az emberi jogok jelenlegi nemzetközi szabályaival.
17. *Meg kell figyelnünk*, hogy a kormányok és a kormányoktól független szervezetek milyen fontos szerepet játszhatnak a hagyomány-örzökkel karöltve a hagyományos kultúra és a folklór megőrzésében és cselekvésre kell biztatnunk őket, amilyen gyorsan csak lehet.

Mi “A hagyományos kultúra és a folklór megőrzésére tett 1989-es javaslat globális értékelése: Helyi megerősítés és nemzetközi együttműködés” című konferencia résztvevői úgy ítélik meg, hogy a következő lépések megtételére van szükség:

1. Meg kell találni azokat a jogi és adminisztratív eszközöket, amik megmenthetik a hagyományos közösségeket – amelyek létrehozák és éltetik a hagyományos kultúrát és a folklórt – a szegénységtől, a kihasználástól és a marginalizálódástól.
2. Segíteni kell az egyes közösségek, a kormány és a tudományos akadémiai intézetek közti együttműködést, csakúgy, mint a helyi, nem-kormányzati és a magánszektor szervezeteinek együttműködését, hogy felvállalják a hagyományos közösségek ügyét.
3. Biztosítani kell a hagyományos életet őrző csoportok részvételét olyan döntéshozatalokban, amikben róluk születik döntés.
4. A közösségekkel együttműködve ki kell dolgozni a megfelelő oktatási és képzési rendszert, ami magában foglalja a jogi képzést is, hogy a közösség tagjai és más kulturális dolgozók is megértsék, továbbra is fenntartsák és megóvják a hagyományos kultúrát és a folklórt.
5. Olyan programokat kell létrehozni, amelyek túlmutatnak a nemzeti határokon.
6. Különös hangsúlyt kell fektetni olyan programok létrehozására,

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

amelyek elismerik, ünneplik és támogatják a nők szerepét a közösségben, mert történeti perspektívából nézve ők voltak a hagyományos kultúra megőrzői, és mint ilyenek korábban nem kaptak megfelelő megjelenési lehetőséget.

7. Segítséget kell nyújtani olyan programokhoz, amelyek a kultúrák újjáéledését szolgálják, főleg olyan csoportok tekintetében, amelyeket elűzött lakhelyéről a háború, az éhínség vagy más természeti csapás, vagy akiket más okból fenyeget a megszűnés veszélye.
8. Intézkedéseket kell hoznunk, hogy segítsük a hagyományos csoportokat, akár jogi úton is, hogy saját erőből tegyenek társadalmi és gazdasági felemelkedésükért, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy továbbra is életben tartsák hagyományait.

A fent említett elvek és szükségletek alapján a kormányoknak a következő lépések megtételét javasoljuk:

1. Támogassák azokat a programokat - úgy a már meglévőket, mint az újakat – amelyek a hagyományos kultúrát és a folklórt népszerűsítik és értékeit felmutatják a szélesebb közönségnek;
2. Intézményesítsék és erősítsék az olyan terveket, amik a hagyományos kultúra gyakorlóinak vagy ezek támogatóinak általános jólétét igyekeznek biztosítani és olyan kérdésekkel foglalkoznak, mint a megfelelő lakóhely, egészségügyi ellátás biztosítása és foglalkozási ártalmak;
3. Biztosítsanak fórumot a helyi tudásnak az országos döntéshozatalban, amikor olyan kérdésekről van szó, mint a fenntartható emberi

fejlődés, a globalizáció, a környezet pusztulása, a fiatalok oktatása és a békés egymás mellett élés;

4. Nyújtsanak segítséget a közösségeknek, hogy hagyományos tárgyi kultúrájukat és mesterségbeli tudásukat úgy fejleszthessék, hogy az megfelelhessen a jelenkor kihívásainak, visszaállíthassa a kétkézi munka méltóságát, és ellenpólusa lehessen a természeti környezet rombolásának;
5. Biztosítsanak a kulturális értékeket tudatosító képzéseket azoknak, akik a hagyományos csoportokkal dolgoznak adminisztratív, oktatási vagy más intézményekben;
6. Könnyítsék meg a hagyományos közösségek tagjainak, hogy megfelelő oktatásban részesüljenek, és ahol erre szükség van segítsenek, hogy a közösség létrehozassa saját kulturális központját, ahol oktatói, dokumentációs vagy képzési tevékenység is folyhat;
7. Segítsék és támogassák a közösségeket abban, hogy megőrizzék a helyi nyelv aktív és kreatív használatát az oktatásban, az írott művekben és nyilvános előadásokban;
8. Támogassák a tárgyi kultúra fontos emlékeinek illetve azoknak a helyeknek a megőrzését, amelyek létfontosságúak a hagyományos kultúra és folklór továbbadásához;
9. Támogassák a helyi, a nemzeti és a nemzetközi összejöveteleket, amelyek során a hagyományos csoportok tagjai találkozhatnak egymással és olyan intézmények vagy politikai döntéshozók képviselőivel, akik a hagyományos csoportok kérdéskörével foglalkoznak;

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

10. Határozzák meg, bátorítsák és támogassák a hagyományos oktatási gyakorlatot, főleg ha a fiatalok tanításáról van szó;
11. Hozzanak létre egy szakértői hálózatot, ami segíteni a helyi csoportok és a nem kormányzati irányítás alatt álló intézmények a hagyományok megőrzése érdekében végzett munkáját az oktatás, a jog, az idegenforgalom és a fejlesztés terén;
12. Mérleget készít, hogy szükség van-e arra, hogy egy tervezetet nyújtsanak be az UNESCO Általános Konferenciájához, amelyben kéri, hogy az UNESCO készítsen egy tanulmányt egy új normatív rendszer megvalósíthatóságáról, amely jobban szolgálná a hagyományos kultúra és folklór megőrzését;
13. A Polgárjogok és Politikai jogok Nemzetközi Szerződésének 27. cikkelyében foglaltak szerint a tagállamoknak kötelességük biztosítani és megvédeni a kultúrához való jogot azáltal, hogy támogatják a közösségeket abban, hogy megőrizték és továbbadják a hagyományos szellemi és mesterségbeli tudást úgy hogy az összhangban álljon az adott közösség és az emberi jogok jelenlegi nemzetközi kívánalmaival.

Valamint a tagállamok vegyék fontolóra – többek között – a következő lépéseket:

- (i) Olyan jogi rendszer kialakítása, amely lehetővé tenné, hogy a közösség kívánása szerint a hagyományos tudást elérhetővé tegyék

a szélesebb közönség számára, azzal a feltétellel, hogy valamilyen díjazást vagy egyéb ellenszolgáltatást kapnak, ha az a kereskedelembe kerül, és működjenek együtt abban, hogy minden állam egyformán elismerje ezt a megállapodást;

- (ii) Egy *sui generis* jogi rendszer bevezetése, ami biztosítja a szerzői jog védelmét
 - mindaddig, amíg a közösség létezik;
 - a közösségre vagy az egyénre és a közösségre ruházva;
 - összhangban azzal, hogy a közösségen belül kinek tulajdonítják a szerzőségeket;
- és egy olyan csoport létrehozása, ami az adott közösséget és a társadalom fontos szektorait képviseli, hogy egyensúlyban tartsa a hozzáférhetőség és a hozzáférhetőség ellenőrzésének ellentétes érdekeit;
- (iii) Míg meg nem születik egy jobb jogvédelmi rendszer szorgalmazása a meglévő törvények használatát és átalakítását az általában használatos szerzői jog védelmét biztosító törvényekkel összhangban a hagyományos tudásra vonatkoztatva is.
- (iv) Hozzanak létre olyan munkacsoportokat, amelyek feladatuknak tekintik, hogy részletes kutatásokat végezzenek – többek között – a következő témakörökben: a hitelesítés folyamata (a kijavítás nehézségei); a “jogok” kérdése (szerzői, morális, kompenzációs); a közösségi szellemi jogok *versus* egyéni tulajdon jogok; a kormányok szerepe; a terminológiával kapcsolatos problémák (pl. a “folklor” szó definíciói és konnotációi; a “népi/es kultúra”; a kom-

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

penzáció alternatív formái; jogi esettanulmányok készítésének támogatása; kézműves tárgyakra, zenére vagy más művészeti termékekre vonatkozó jogi dokumentumok és eljárások; a megfelelő jogi szabályozás előtti időkből összegyűjtött tudásra vonatkoztatható törvények.

Az UNESCO-nak a következő intézkedések megtételét javasoljuk:

1. Hívja fel a tagállamok figyelmét erre a találkozóra és juttassa el hozzájuk ezt az akciótervet;
2. Hozzon létre egy nemzetközi, interdiszciplináris szakértői hálózatot, amely felkérésre segítséget nyújthat a tagállamoknak konkrét programok kialakításában az itt leírt elvek alapján;
3. Hozzon létre egy nemzetközi, interdiszciplináris mozgó jogi szakértőkből álló munkacsoportot, ami tanácsadó szervezetként működne együtt a közösségekkel, hogy kialakíthassák a megfelelő jogi formákat a hagyományos kultúra és a folklór megóvása érdekében;
4. Szorgalmazza a nem kormányzati ellenőrzés alatt álló nemzetközi szervezetek részvételét – és ahol erre szükség van, létrehozását – amelyek szakértői segítséget nyújthatnak az UNESCO-nak abban, hogy mozdítható elő az értékmegőrzés a hagyományos kultúra és a folklór speciális területein;
5. Szorgalmazza, hogy nemzetközi csoportok (tudósok, kulturális

- szakemberek, üzleti és jogi szervezetek) kidolgozzanak és elfogadjanak olyan etikai szabályzatokat, amelyek biztosítják, hogy a hagyományos kultúra és a folklór megkapja a megfelelő bánásmódot és tiszteletet;
6. Gyorsítsa meg az emberi csontmaradványok és a kulturális örökségnek az anyaországba való visszatérését, így is segítve a hagyományos kultúrák saját alapvető értékeik szerinti újjáéledését és önmagukra ismerését;
 7. Rendezzen és támogasson olyan nemzetközi fórumokat, ahol a hagyományos közösségek képviselői oszthatnák meg a hagyomány-örzéssel kapcsolatos véleményüket, valamint olyan nemzetközi szimpóziumokat, ahol találkozhatnak a hagyományos csoportok tagjai, nem kormányzati intézmények dolgozói, döntéshozók és mindazok, akik a hagyományos csoportokat érintő kérdésekkel foglalkoznak, mint pl. a nők szerepe a hagyományörzésben. A szimpóziumokat tartsák különböző helyeken, főleg a nemzetiségi vagy kisebbségi csoportok körében, mint Yakutia;
 8. Nyújtson segítséget abban, hogy az új technológiák alkalmazása elterjedhessen a helyi, nemzeti és regionális dokumentációs központokban azzal, hogy létrehoz együttműködési és szakértői hálózatot hoz létre, amibe beleveszi a helyi hagyomány gyakorlóit;
 9. Népszerűsítse a hagyományos kultúrát és a folklórt globális szinten is azzal, hogy regionális fesztiválokat szervez és létrehozza a Hagyományörzés Világnapját;
 10. Az UNESCO folytassa együttműködését a WIPO-val a mind-ket-

Cselekvési terv a szellemi kulturális örökség megóvására

tőjüket érintő kérdésekben;

11. Az UNESCO használja saját, már meglévő eszközeit, hogy felhívja az ENSZ szervezetek (mint a FAO, a WHO, az UNICEF, UNIFEM és a WTO) figyelmét azokra a kultúrára nézve esetleg kedvezőtlen hatásokra, amiket olyan intézkedések okozhatnak, amik egyébként az emberi jogokat, a környezetet, a mezőgazdaságot, az ipart, a megélhetést, a kereskedelmet és az egészségügyi helyzetet támogatják.

Szerkesztette:
Hoppál Mihály
Csonka-Takács Eszter

Technikai szerkesztő:
Ádám Krisztina

Kiadja:
Európai Folklor Intézet
1011 Budapest, Szilágyi D. tér 6.
Tel./fax: 1-212-2039
E-mail: efin@mail.matav.hu

ISBN 963 03
ISSN 1585-5937

A nyomdai munkákat végezte: AMULETT '98 Kft. Budapest
Felelős vezető: Lajtai Ferenc